

FÖRSVARET

AV HEMORTEN

NYLIGEN har den lilla folkbroschyren »Om kriget kommer» utredigerats och utsänts. Den är en motsvarighet till det flygblad »Tystnad, vaksamhet, samhällsanda», som hösten 1939 distribuerades till hela det svenska folket och i årtal affischerats på telefonstolpar eller annorledes. På informationsstyrelsens nu utkomna skrift har man länge väntat. När den äntligen utges har kriget pågått i hela fyra år, på en månad när. Idén med denna folkskrift tycks inte ha runnit upp förrän för något halvt år sedan. Dess huvudsakliga innehåll underställdes riksdagspartierna vid början av riksdagen och diskuterades på partisammanträden. Då utgivandet dröjde måste den efterlysas i en interpellation. Om något förhastande kan man sannerligen inte tala.

»Om kriget kommer» måste hälsas med stor tillfredsställelse. Den är ett vittnesbörd om de nya, fasta signalerna i försvarets ledning. Koneis och tämligen ordkarg ger den medborgaren de viktigaste bud, som han eller hon har att lyda i händelse av överfall eller ockupation. Framför allt är den en appell till plikten, modet och den trotsiga dristigheten. Man noterar tacksamt, att regeringen förutsätter att de civila exekutiva myndigheterna — i första hand länsstyrelserna — inte skola stanna kvar vid en ockupation, med risk för att de då måste bli ockupanten behjälpliga, utan i stället ha »att vid överhängande ockupationshot begiva sig till annan ort utom fiendens räckhåll». Däremot kan det diskuteras, om det varit nödvändigt att så starkt prononcera befolkningens skyldighet att iaktta IV:de Haagkonventionen. Under det nuvarande kriget synes denna jämt och ständigt ha trampats under hälarerna. Även om konventionen självfallet bör vara grunden för det svenska totala försvaret, kan ett ensidigt svenskt respekterande av den bli en black om foten i vår obetingade nödvärnsrätt.

»Om kriget kommer» visar den väg, som statsmakterna i farans stund beträtt genom den konsekventa upprustningen och nyord-

ningen inom vårt riksförsvar vid 1941 och 1942 års riksdagar. Ännu starkare skulle vi ha stått, om majoritetspartierna tidigare och före urladdningen förstått att tyda den utrikespolitiska meteorologiens samstämmiga stormtecken. Och i ett hänseende dröjer ännu organiserandet av försvaret, nämligen i fråga om hemortsförsvaret. I sitt nyligen avgivna betänkande konstaterar hemortsförsvarssakkunniga dels att enhetligheten beträffande organisationen av vårt civila lokalförsvar i dess helhet blivit efterfatt, dels att förhållandet mellan det militära och civila lokalförsvaret ej har blivit vederbörligen beaktat. Ännu nära fyra år efter krigsutbrottet vänta sålunda åtskilliga betydelsefulla frågor rörande det civila lokalförsvaret och dess samordnande med det militära på en tillfredsställande lösning.

Den grundliga utredning, som äntligen föreligger, lämnar ingen i tvivelsmål om att oroande brister på detta område alltjämt kvarstå. Ledningen av lokalförsvaret i krig är sålunda efter nu gällande bestämmelser delad mellan länsstyrelsen och försvarsområdesbefälhavaren. All samverkan mellan de civila organisationerna — luftskydd, skogsbrandskydd, ordningshållningspersonal m. fl. — och de militära är därför beroende av vederbörandes omdöme och goda vilja. Befallningar äro uteslutna. All erfarenhet lär att detta blir ödesdigert i krigets verklighet. De sakkunniga finna också den nu tillämpade ordningen »synnerligen otillfredsställande» och föreslå att civilt och militärt lokalförsvar i operativt avseende sammanföras under gemensam ledning. Då i krig de militära synpunkterna måste tillmätas ett avgörande inflytande finna de sakkunniga det naturligt att det civila lokalförsvaret underställes militär chef. Härvidlag undantages dock polisväsendet, som även i krig anses böra lyda under länsstyrelsen.

Polisintendenten Zetterquist, som icke delar majoritetens mening utan anser att lokalförsvaret gott kan reda sig utan enhetlig operativ ledning, befarar därjämte, att det föreslagna sammanförandet av hemvärnet och de civila försvarsorganisationerna i en gemensam folkskyddsorganisation kan »få folkrättsliga konsekvenser av icke önskvärd natur och medföra att stora delar av de civila försvarsorganisationerna komma att få karaktären av stridande förband».

I pressdiskussionen om kommittébetänkandet ha dessa synpunkter på några håll också på allvar tagits upp. Emellertid ha de framkomna farhågorna för folkskyddets militärisering fått ett auktoritativt bemötande i »Om kriget kommer». Det väpnade mot-

stånd, som där förutsättes, omfattar sålunda stora delar av luftskyddet och övriga civila försvarsorganisationers manliga medlemmar och kräver förvisso all den militära ledning som står att uppbringa såväl vid förberedelsearbetet som vid utförandet. Mot bakgrunden av vår regerings och vårt folks otvetydiga ståndpunktstagande till det totala försvarets metoder får icke längre någon tvekan råda om att följa de huvudriktlinjer, som de sakkunniga utstakat för folkskyddets organisation.

Att säkerställa det militära inflytandet vid ledningen av civila lokalförsvaret framstår sålunda som problemets kärnpunkt. »Det bör emellertid», säga de sakkunniga, »understrykas, att härmed icke avses en förändring av karaktären hos dessa lokalförsvargrenar från civil till militär.» »Icke heller» — heter det i utredningen — »får här innebörden av militär ledning fattas så, att militära chefer skola utöva det omedelbara befälet över avdelningarna inom det civila lokalförsvaret. I detta sammanhang åsyftas med militär ledning, att åt viss militär chef gives befo-genhet och skyldighet att, när läget så påfordrar, föranstalta om sådana uppgifter, som en uppkommen situation eller utvecklingen av densamma kräver.»

Att polisväsendet lämnas utanför folkskyddsorganisationen är en inkonsekvens, som knappast tillräckligt motiveras med dess många rent civila uppgifter. Polisens ställning i händelse av krig måste klarläggas i syfte att precisera den dubbelställning, som ordningsmakten i krig måste inta i förhållande till lokalförsvarmyndigheten och länsstyrelsen.

Den föreslagna samordningen av hemvärnet och de civila försvarsorganisationerna, luftskydd, skogsbrandskydd och utrymningsorganisationen behöver icke rubba de särskilda delarnas hävdvunna organisationsformer. Indelningen av försvarsområdena i folkskyddsdistrikt kan nämligen smidigt anpassas efter nu bestående indelning, och den befälspersonal, som redan finns, kan i vidsträckt utsträckning även i fortsättningen tas i anspråk. Det är emellertid klart att många svårigheter komma att uppstå vid det blivande organisationsarbetet. Särskilt torde detta bli fallet i fråga om anpassningen efter den kommunala indelningen, där folkskyddsdistriktet måste omfatta mer än en kommun och åtskilliga besvärliga frågor bland annat av ekonomisk art måste lösas. Det kan övervägas om icke denna fråga borde lösas i samband med den av socialvårdskommittén ifrågasatta kommunalförbundsindelningen.

Folkskyddsdistriktsindelningens genomförande bör därför icke forceras. Det är icke heller erforderligt, eftersom försvarsområdesbefälhavaren även innan folkskyddsdistriktsindelningen genomförts blir i stånd att samordna verksamheten.

Hemvärnet och i viss utsträckning även luftskyddet ha från början byggts upp på frivillighetens grund. De sakkunniga, som väl inse frivillighetens betydelse, ha emellertid efter ingående överväganden funnit sig böra föreslå införandet av en allmän folkskyddsplikt. Därigenom skapas en fast grund för folkskyddets framtida bestånd och effektivitet, samtidigt som kravet på rättvis fördelning av de medborgerliga plikterna tillgodoses. Det blir nämligen i längden allt för påfrestande för de lojala att se andra konsekvent undandra sig samhällliga bördor, som alla böra dela lika.

Då de sakkunniga komma in på frågan om samordnandet av den frivilliga försvarsverksamheten lämna de verklighetens fasta mark och ge uttryck för ett allt för sangviniskt önsketänkande. Att tänka sig skytterörelsen, landstormsörelsen, Röda korset, brandkårernas riksförbund och alla de andra frivilliga sammanlutningarna tvångsanslutna till en halvstatlig överledning är i och för sig orimligt och direkt stridande med frivillighetens idé. Det kan inte hjälpas att den oeftergivliga förutsättningen för frivilligheten, särskilt då det som här i stor utsträckning är fråga om ekonomiska offer, är ett stort mått av självbestämmanderätt även för de lägsta instanserna. Skall en samordning komma till stånd, vilket förvisso är ett önskemål, måste den framgå som resultat av vederbörande organisationers fria medverkan. Tvång skulle härvidlag få ödesdigra verkningar.

Hemortssakkunnigas betänkande befinner sig för närvarande ute på remiss hos en mångfald myndigheter. Svaren skola vara avgivna den 1 oktober. Om vanliga metoder tillämpas är sålunda ett riksdagsbeslut att förvänta först på våren 1944.

Det framstår emellertid som ett ofrånkomligt riksintresse, att allt göres för att påskynda folkskyddsfrågans lösning. Detta borde också vara möjligt. Sålunda har Kungl. Maj:t redan i princip godtagit de sakkunnigas uppfattning om lokalförsvarets enhetliga ledning i krig och tidigare utsett ett antal särskilda tjänstemän, s. k. hemortsförsvarsassistenter, som ha att inom försvarsområdena utföra erforderligt planläggningsarbete för att samordna det militära och civila lokalförsvaret. Detta arbete, som pågått från början av år 1942, beräknades vara avslutat den

30 juni i år. I direktiven för hemortsförsvarsassistenterna har Kungl. Maj:t i överensstämmelse med en av de sakkunniga gjord framställning därjämte bestämt, att planlägningsarbetet skulle utgå ifrån att den befogenhet, som nu tillkommer länsstyrelse rörande luftskyddets användning i krig, skulle överflyttas på vederbörande försvarsområdesbefälhavare. Härifrån är dock polisväsendet undantaget. Slutligen har Kungl. Maj:t förordnat att hemortsförsvarsassistent under krigstillstånd skall tjänstgöra i vederbörlig försvarsområdesstab.

I avvaktan på den fullständiga propositionen, som näppeligen kan bli klar förrän till 1944 års riksdag, måste arbetet nu inriktas på att bryta ut de delar, som erfordras för organisationens snara start. Sålunda bör höstriksdagen beredas tillfälle att ta ställning till de grundläggande principerna för folkskyddsorganisationen. Likaså kan den få sig förelagd ett provisoriskt lagförslag om folkskyddsplikt. Slutligen bör en personalstat främst upptagande folkskyddschefer med erforderlig stabspersonal fastställas, så att organisationsarbetet snarast kan börja.

Enligt de sakkunnigas mening blir den av 1942 års riksdag beslutade försvarsordningen ofullständig, så länge lokalförsvaret icke är ordnat på ett betryggande sätt. Krigserfarenheten bestyrker med ständigt ökad skärpa detta uttalande. Ordandet av ett effektivt folkskydd får därför icke uppskjutas. Det är fara i dröjsmål.